

Sygn. akt I ACa 417/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 września 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku – Wydział I Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Andrzej Lewandowski (spr.)
Sędziowie:	SA Barbara Lewandowska SA Małgorzata Idasiak-Grodzińska
Protokolant:	St. sekr. sąd. Sylwia Lubiewska

po rozpoznaniu w dniu 30 września 2013 r. w Gdańsku

na rozprawie

sprawy z powództwa Skarbu Państwa – Ministra Skarbu Państwa

przeciwko I. K. (1)

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Gdańsku

z dnia 23 stycznia 2013 r. sygn. akt XV C 1009/12

I. oddala apelację;

II. zasądza od powoda na rzecz pozwanego kwotę 2.700 (dwa tysiące siedemset) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

UZASADNIENIE

Powód Skarb Państwa domagał się zasądzenie od pozwanego I. K. (2) kwoty 85 742,26 zł z ustawowymi odsetkami od dnia doręczenia pozwu do dnia zapłaty wraz z kosztami zastępstwa procesowego. W uzasadnieniu powód twierdził, że domaga się zwrotu bezpodstawnego wzbogacenia.

Pozwany wniósł o oddalenie powództwa.

Sąd Okręgowy w Gdańsku wyrokiem z dnia 23 stycznia 2013r. oddalił powództwo oraz zasądził od powoda na rzecz pozwanego kwotę 3 600 zł tytułem zwrotu kosztów procesu. Podstawą wydanego wyroku były następujące ustalenia:

Wyrokiem zaocznym z dnia 27 kwietnia 2001r Sąd Okręgowy w Gdańsku zasądził od Z. W. na rzecz I. K. (2) kwotę 90 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 14 października 2000r. do dnia zapłaty oraz kwotę 18 000 zł tytułem zwrotu kosztów procesu. Wyrok ten stał się prawomocny z dniem 22 maja 2001r.

Pismem z 7 czerwca 2001r. I. K. (2) złożył wniosek o wszczęcie postępowania egzekucyjnego. W dniu 15 grudnia 2002r. dłużnik Z. W. zmarł. W dniu 14 lipca 2003r. I. K. (2) złożył wniosek o stwierdzenie nabycia spadku po Z. W.. Postanowieniem z 19 września 2003r. Komornik sądowy zawiesił postępowanie egzekucyjne. Sąd Rejonowy Gdańsk Północ postanowieniem z dnia 9 stycznia 2008r. stwierdził, że spadek po Z. W. w całości z dobrodziejstwem inwentarza nabył Skarb Państwa. Postanowienie stało się prawomocne z dniem 24 lipca 2008r.

Pismem z 11 sierpnia 2008r. I. K. (2) wezwał Delegaturę Ministra Skarbu Państwa do spełnienia świadczenia stwierdzonego tytułem egzekucyjnym w postaci umowy pożyczki zawartej w formie aktu notarialnego z dnia 29 lipca 2008r. oraz wyrokiem Sądu Okręgowego w Gdańsku z dnia 27 kwietnia 2001r.

W odpowiedzi na to wezwanie Delegatura Ministra Skarbu Państwa w G. pismem z dnia 18 sierpnia 2008r. poinformowała o konieczności określenia zakresu odpowiedzialności dłużnika i że w tym celu został złożony wniosek o zarządzenie spisu inwentarza po Z. W.. Pismem z dnia 15 października 2009r. Delegatura Ministra Skarbu Państwa w G. wystąpiła do Komornika Sądowego o umorzenie z mocy prawa postępowania egzekucyjnego w sprawie VII Km 708/01.

Odpowiadając na wezwanie przedegzekucyjne z dnia 11 sierpnia 2008r. powód pismem z dnia 16 kwietnia 2010r. poinformował pozwanego, że dokona wypłaty określonych kwot objętych wyrokiem zaocznym z dnia 27 kwietnia 2001r.. Odmówił natomiast wypłaty odsetek za okres od dnia 14 października 2000r. do dnia 21 maja 2001r. oraz od dnia 15 października 2001r. do dnia 6 czerwca 2007r., podnosząc, że w tej części roszczenia powoda są przedawnione.

W dniu 13 września 2010r. wpłynął do Komornika Sądowego wniosek wierzyciela I. K. (2) o podjęcie postępowania w sprawie VII KM 708/01. Komornik Sądowy w dniu 24 wydał postanowienie o ustaleniu kosztów postępowania egzekucyjnego i zawiadomienie o umorzeniu postępowania egzekucyjnego z mocy prawa. z uwagi na to, że wierzyciel nie złożył wniosku o odjęcie postępowania w ciągu roku od dnia uprawomocnienia się postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po Z. W..

Sąd Okręgowy w Gdańsku postanowieniem z dnia 27 czerwca 2011r. w sprawie I Co 185/11 na wniosek wierzyciela I. K. (2) nadał klauzulę wykonalności wyrokowi z dnia 27 kwietnia 2001r. w sprawie I C 176/01 w części dotyczącej odsetek od dnia 14 października 2000r. do dnia 21 maja 2001r. oraz od dnia 15 października 2001r. do dnia 6 czerwca 2001r. do dnia 6 czerwca 2007r.

I. K. (2) w dniu 7 października 2011r. złożył wniosek o wszczęcie postępowania egzekucyjnego przeciwko Skarbowi Państwa w zakresie objętych klauzulą wykonalności z dnia 27 czerwca 2011r. W toku postępowania egzekucyjnego wyegzekwowano kwotę 94 975,54 zł. Do wierzyciela została przekazana kwota 87 999,90 zł. Postanowieniem z dnia 31 października 2011r. komornik przyznał wierzycielowi koszty postępowania egzekucyjnego oraz zakończył postępowanie egzekucyjne w sprawie.

W ocenie Sądu Okręgowego roszczenie powoda nie zasługuje na uwzględnienie. Powód żądanie zapłaty wywodził z instytucji nienależnego świadczenia, wskazując że świadczenie w zakresie dotyczącym odsetek wynikało z roszczenia przedawnionego i jako takie nie mogło być przymusowo egzekwowane. Odsetki wyegzekwowane na rzecz pozwanego nie wynikały jednak, w ocenie Sądu pierwszej instancji, z roszczeń przedawnionych. W myśl art. 125 § 1 k.c. roszczenia stwierdzone prawomocnym orzeczeniem przedawniają się z upływem laty dziesięciu, chociażby termin przedawnienia roszczeń tego rodzaju był krótszy. Jeżeli stwierdzone w ten sposób roszczenie obejmuje świadczenia okresowe roszczenie o świadczenia okresowe ulega przedawnieniu trzyletniemu. W razie umorzenia postępowania egzekucyjnego z mocy prawa złożenie wniosku egzekucyjnego nie wywołuje skutku jakiego ustawa wiąże z tą czynnością. W szczególności nie następuje przerwa biegu terminu przedawnienia objętego wnioskiem.

Zgodnie z art. 823 k.p.c. postępowanie egzekucyjne umarza się z mocy prawa jeżeli wierzyciel w ciągu roku nie dokonał czynności potrzebnej do dalszego prowadzenia postępowania lub nie zażądał podjęcia zawieszono postępowania. Termin powyższy biegnie od dnia dokonania ostatniej czynności egzekucyjnej, a w razie zawieszenia postępowania od ustania przyczyny zawieszenia. Przyczyną zawieszenia postępowania egzekucyjnego była śmierć dłużnika Z. W. i brak możliwości prowadzenia egzekucji bez ustalenia następcy prawnego dłużnika oraz zakresu jego odpowiedzialności. Ustanie przyczyny zawieszenia postępowania następuje wówczas, gdy zostaną wyeliminowane wszelkie przeszkody do kontynuowania egzekucji. Sytuacja w tym postępowaniu była o tyle specyficzna, że do dziedziczenia dochodził Skarb Państwa, który nabył spadek z dobrodziejstwem inwentarza. Należało więc ustalić zakres odpowiedzialności następcy prawnego dłużnika oraz podjąć czynności umożliwiające egzekucję przeciwko Skarbowi Państwa. Po stwierdzeniu nabycia spadku przez Skarb Państwa konieczne stało sporządzenie spisu inwentarza spadkowego. Nie było zatem możliwe prowadzenie postępowania egzekucyjnego bez zakończenia tej czynności. Z pisma powoda z dnia 18 sierpnia 2008r. pozwany dowiedział się, że postępowanie dotyczące sporządzenia inwentarza zostało wszczęte na wniosek powoda. W tej sytuacji zaniechanie złożenia wniosku o podjęcie zawieszono postępowania egzekucyjnego było uzasadnione. O odmowie zapłaty świadczenia w zakresie dotyczącym odsetek pozwany dowiedział się dopiero z pisma powoda z dnia 26 kwietnia 2010r. Ostatecznie swoje stanowisko powód sformułował w piśmie z dnia 6 września 2010r.

W dniu 13 września 2010r. pozwany złożył wniosek o podjęcie zawieszono postępowania egzekucyjnego. Wniosek ten nie został przez komornika rozpatrzony. Komornik nie wezwał wierzyciela do przedstawienia tytułu egzekucyjnego przeciwko Skarbowi Państwa. Dopiero postanowieniem z 24 marca 2011r. komornik zawiadomił wierzyciela o umorzeniu postępowania z mocy prawa. Wówczas wierzyciel powziął wiedzę o tym, że komornik nie podejmie zawieszono postępowania. W tej sytuacji podjął czynności zmierzające do wszczęcia kolejnego postępowania egzekucyjnego i wystąpił o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko Skarbowi Państwa.

W ocenie Sądu Okręgowego komornik powinien zobowiązać pozwanego do przedstawienia wraz z wnioskiem o podjęcie zawieszono postępowania tytułu wykonawczego przeciwko Skarbowi Państwa. Utrwalona jest wprawdzie wykładnia art. 877 k.p.c., zgodnie z którą w razie śmierci dłużnika po wszczęciu egzekucji dla podjęcia zawieszono postępowania i kontynuowania egzekucji przeciwko spadkobiercy nie ma potrzeby uzyskania klauzuli wykonalności wobec niego, a jedynie wskazanie następstwa prawnego jednak regulacją dotyczącą egzekucji przeciwko Skarbowi Państwa ma charakter szczególny. Zgodnie z art. 1080 § 1 k.p.c. jeżeli dłużnikiem jest Skarb Państwa wierzyciel wskazując na tytuł egzekucyjny - wzywa do spełnienia świadczenia bezpośrednio jednostkę organizacyjną, z której działalnością wiąże się to świadczenie, jednostka ta jest zobowiązana spełnić niezwłocznie świadczenie stwierdzone tytułem egzekucyjnym. W przypadku gdy tytuł egzekucyjny obejmujący należność pieniężną nie zostanie wykonany w ciągu dwóch tygodni od dnia doręczenia wezwania wierzyciel może wystąpić do sądu o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności w celu przeprowadzenia egzekucji z rachunku bankowego właściwej jednostki organizacyjnej. Specyfika postępowania egzekucyjnego przeciwko Skarbowi Państwa nakłada na wierzyciela obowiązek uprzedniego wezwania dłużnika do spełnienia świadczenia oraz uzyskania klauzuli wykonalności przeciwko Skarbowi Państwa.

Pozwany I. K. (1) uzyskał klauzulę wykonalności przeciwko Skarbowi Państwa postanowieniem z dnia 27 czerwca 2011r. Dopiero ustalenie zakresu odpowiedzialności powoda jako następcy prawnego dłużnika oraz uzyskanie przez pozwanego klauzuli wykonalności spowodowało ustanie przyczyny zawieszenia postępowania egzekucyjnego. Pozwany wniosek o podjęcie postępowania złożył przed upływem terminu z art. 823 k.p.c. Nie zostały zatem spełnione przesłanki do stwierdzenia umorzenia się postępowania egzekucyjnego z mocy prawa. Złożony w dniu 7 czerwca 2001r. wniosek o wszczęcie postępowania egzekucyjnego skutecznie przerwał bieg terminu przedawnienia.

Ponadto Sąd Okręgowy uznał, że podnoszenie przez powoda zarzutu przedawnienia jest sprzeczne z zasadami współzycia społecznego. Pozwany od śmierci dłużnika podejmował szereg czynności aby wyegzekwować świadczenie. Uzyskał od powoda zapewnienie, że te na zamiar spełnić świadczenie po uprzednim ustaleniu granic swojej odpowiedzialności. Pozwany nie miał wpływu na przebieg postępowania w sprawie o sporządzenie inwentarza.

Wyrok Sądu Okręgowego został zaskarżony apelacją powoda, który zarzucił:

- naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 230 k.p.c. przez brak wszechstronnej oceny dowodów i pominięcie części materiału dowodowego w postaci kopii protokołu ze spisu inwentarza, informacji komornika z dnia 28 września 2007r., przekazania protokołu ze spisu inwentarza do sądu, wezwania do zapłaty od G. R. i A. R. otrzymanego przez powoda w dniu 30 października 2008r. oraz kopii wniosku o uzupełnienie spisu inwentarza po G. W., R. W. i Z. W., pism Naczelnika Trzeciego Urzędu Skarbowego z 15 czerwca 2009r i 11 sierpnia 2009r. podważające przyjęte przez Sąd pierwszej instancji założenie co do staranności działania pozwanego oraz daty ustania przyczyn zawieszenia postępowania egzekucyjnego,

- naruszenie art. 823 k.p.c. przez przyjęcie, że nie zaistniały podstawy do umorzenia postępowania egzekucyjnego z mocy prawa przed 13 września 2010r., a konsekwencji nie zastosowanie art. 182 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

- naruszenie art. 123 § 1 pkt. 1 k.p.c. przez uznanie, że doszło do skutecznego przerwania biegu przedawnienia roszczenia o odsetki liczone od kwoty 90 000 zł za okres od dnia 14 października 2000r. do dnia 21 maja 2001r. oraz od dnia 15 października 2001r. do dnia 23 kwietnia 2007r., a co za tym idzie zaniechanie rozpoznania istoty sprawy,

- naruszenie art. 5 k.c. przez przyjęcie, że skorzystanie przez powoda z zarzutu przedawnienia może być uznane za sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, chociaż to zaniechanie pozwanego podjęcia właściwych czynności doprowadziło do umorzenia postępowania egzekucyjnego z mocy prawa.

Wskazując na te zarzuty powód wniósł o uchYLENIE zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego Sądowi pierwszej instancji.

Pozwany wniósł o oddalenie apelacji i zasądzenie od powoda na jego rzecz kosztów postępowania apelacyjnego:

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powoda nie zasługuje na uwzględnienie. Wbrew zawartym w nim zarzutom ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd Okręgowy są prawidłowe i mogą stanowić podstawę rozstrzygnięcia sprawy w postępowaniu apelacyjnym. Pozwany w odpowiedzi na pozew istotnie przedstawił kserokopie niepotwierdzonych za zgodność szeregu dokumentów. Nawet jednak gdyby pominąć tę kwestię dokumenty te niczego istotnego do sprawy nie wnoszą. Z protokołu, ze spisu inwentarza 9 września 2008r. oraz 20 sierpnia 2008r, wywieść można jedynie, że w tym czasie prowadzono czynności zmierzające do ustalenia mienia wchodzącego w skład spadku. Z pisma naczelnika Trzeciego Urzędu Skarbowego w G. z dnia 25 czerwca 2009r. wynika natomiast, że dopiero wówczas ustalono ostatecznie wierzycieli spadkodawcy. Wezwanie do zapłat skierowane przez G. R. i A. R. również dotyczy czynności zmierzających do ustalenia wierzycieli spadkodawcy. Trudno oczekiwać aby powód był aktywnym uczestnikiem postępowania o sporządzenia inwentarza. Poszukiwał majątku czy wierzycieli spadkodawcy. Zauważyć przy tym należy, że zgodnie z § 27 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 października 1991r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania przy zabezpieczeniu spadku i sporządzeniu spisu inwentarza o terminie spisu inwentarza zawiadamia się wnioskodawcę, jeżeli jego miejsce zamieszkania jest znane, a ponadto wykonawcę testamentu, kuratora spadku, dozorcę i zarządcę tymczasowego, jeżeli byli ustanowieni. Nie istniał zatem nawet prawny obowiązek zawiadomienia powoda o tej czynności. Pozwany w apelacji przyznaje, że ostateczna wartość stanu czynnego spadku została określona dopiero w sierpniu 2009r. Wcześniej zatem nie istniały przesłanki do ustalenia w jakim zakresie pozwany ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe. Potwierdza to stanowisko Sądu pierwszej instancji, że samo prawomocne postanowienie o nabyciu przez pozwanego spadku z dobrodziejstwem inwentarza nie usuwało wszystkich przeszkód do prowadzenia postępowania egzekucyjnego. Bez sporządzenia spisu inwentarza z postanowienia nie wynikało w jakim zakresie pozwany ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe. Powód nie poinformował pozwanego o fakcie sporządzenia spisu inwentarza. W tym kontekście zwrócić należy uwagę na treść korespondencji między stronami. Pozwany pismem z dnia 11 sierpnia 2008r. wezwał powoda do spełnienia świadczenia. Powód odpowiedział na to pismo w dniu 18 sierpnia 2008r. (k.12). Nie kwestionował wówczas istnienia długu ani co do zasady ani

wysokości. Stwierdził jedynie, że nie jest obecnie możliwe spełnienie świadczenia z uwagi konieczność sporządzenia inwentarza spadku co umożliwi ustalenie zakresu odpowiedzialności powoda za wskazany w wezwaniu dług. Treść tego pisma może zostać potraktowana jako uznanie niewłaściwe długu. Powód nie kwestionował bowiem istnienia długu, oświadczając że jego spełnienie wymaga uprzedniego spisania inwentarza i związanego z tym określenia zakresu odpowiedzialności Skarbu Państwa. Powód pozostając w zaufaniu do treści pisma mógł więc oczekiwać, że po sporządzeniu spisu inwentarza i ustaleniu zakresu odpowiedzialności Skarbu Państwa, roszczenie w zakresie tej odpowiedzialności zostanie spełnione bez dodatkowego wezwania.

Zgodnie z art. 823 k.p.c. postępowanie egzekucyjne umarza się z mocy samego prawa jeżeli wierzyciel w ciągu roku nie dokonał czynności potrzebnej do dalszego prowadzenia postępowania lub nie żądał podjęcia zawieszono postępowania. Termin powyższy biegnie od dnia dokonania ostatniej czynności egzekucyjnej, a w razie zawieszenia postępowania – od ustania przyczyny zawieszenia. Sąd Okręgowy trafnie zwrócił uwagę na specyfikę postępowania egzekucyjnego w niniejszej sprawie. Spadkobiercą okazał się Skarb Państwa jako spadkobierca konieczny odpowiadające za długi spadkowe tylko do wartości czynnej spadku. Nieustalenie wartości czynnej spadku stanowiło przeszkodę w prowadzeniu postępowania egzekucyjnego. Obowiązek dokonania stosownych ustaleń nie obciążał wierzyciela. W istocie rzeczy skumulowały się więc dwie okoliczności – z jednej strony zawieszenie postępowania wskutek śmierci dłużnika, z drugiej natomiast przeszkoda polegająca na nieustaleniu wartości czynnej spadku, gdy okazało się, że spadkobiercą ustawowym jest Skarb Państwa. Istotnym w związku z tym jest fakt, że powód nie poinformował pozwanego o ustaleniu czynnej wartości spadku.

Zasadniczą jednak kwestią jest to czy powód, który nie wystąpił z powództwem przeciwegzekucyjnym może domagać się zwrotu wyegzekwowanego zgodnie z treścią tytułu wykonawczego świadczenia jako świadczenia nienależnego powołując się na to, że roszczenie to uległ przedawnieniu.

Zgodnie z art. 840 §1 pkt. 2 k.p.c. dłużnik może w drodze powództwa żądać pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności, gdy po powstaniu tytułu egzekucyjnego nastąpiło zdarzenie wskutek którego zobowiązanie wygasło albo nie może być egzekwowane, gdy tytułem jest orzeczenie sądowe, dłużnik może powództwo oprzeć także na zdarzeniach, które powstały po zamknięciu rozprawy, a także zarzucie spełnienia świadczenia, jeżeli zarzut ten nie był przedmiotem rozpoznania w sprawie. Nie budzi wątpliwości, że podstawą powództwa przeciwegzekucyjnego może być zarzut przedawnienia roszczenia jednakże powództwa takiego nie można wytoczyć po wyegzekwowaniu świadczenia. W orzecznictwie wskazuje się, że wyegzekwowanie świadczenia nie pozbawia dłużnika możliwości ochrony swoich uprawnień w innym postępowaniu (wyrok SN z 20 stycznia 1978r. III CRN 310/ 77). Należy jednak zauważyć, że w owym innym postępowaniu powód nie może już zwalczać tytułu wykonawczego ani kwestionować prawidłowości postępowania egzekucyjnego. Przepis art. 840 k.p.c. jest przepisem prawa materialnego, a powództwo opozycyjne zmierza do ukształtowania prawa. W przypadku gdy strona z tej możliwości nie skorzysta trudno jest abstrahować od tego, że orzeczenie prawomocne wiąże nie tylko sąd, który je wydał, lecz również inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej, a w przypadkach w ustawie przewidzianych także inne osoby. Zgodnie zaś z art. 366 k.p.c. wyrok prawomocny ma powagę rzeczy osądzonej, co do tego, co w związku z podstawą stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia. W sytuacji zatem, gdy dłużnik nie wytoczył powództwa przeciwegzekucyjnego w innym postępowaniu nie może już się powoływać na to, że kwota wyegzekwowana zgodnie z treścią tytułu wykonawczego jest zbyt duża, że względu na to, że roszczenie uległo przedawnieniu. Z prawomocnego wyroku sądowego wynika bowiem, że spadkodawca powoda winien zapłacić pozwanemu kwotę 90 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 14 października 2000r. do dnia zapłaty. W treść tej normy indywidualnej nie można już obecnie w żaden sposób ingerować.

Słusznie Sąd Okręgowy zauważył, że nawet gdyby przyjąć, że roszczenia będące przedmiotem postępowania uległy przedawnieniu uległy przedawnieniu, to powoływanie się na ten zarzut jest sprzeczne z zasadami współzycia społecznego. Pozwany po uzyskaniu informacji, że przeszkodą w zapłacie długu jest jedynie konieczność ustalenia stanu czynnego spadku, mógł w zaufaniu do organów Państwa przypuszczać, że po przewyciężeniu tych trudności należność zostanie zapłacona. Powód nie powołuje się na to, że wartość czynna spadku uniemożliwiała spłacenie długu w całości. Należy także mieć na względzie, że Skarb Państwa w okolicznościach tej sprawy jest spadkobiercą

koniecznym. Wierzyciele spadkodawcy mają więc uzasadnione podstawy aby przypuszczać, że w pierwszej kolejności zostaną spłacone długi spadkowe.

Biorąc powyższe okoliczności pod uwagę Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. orzekł jak w pkt. I. Na mocy art. 98 k.p.c. orzeczono jak w pkt. II.